

Hans Kuehner

Zhang Taiyan in »nacionalne študije«

Uvod

V zadnjih letih so opazovalci zaznali znake »konservativnega obrata« v intelektualni sferi celinske Kitajske. Že v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so se nacionalistična stališča in retorika ponovno pojavili tako v uradnih publikacijah kot v intelektualnem diskurzu.¹ Konfucij in konfucijanske ideje, ki so bile od »Gibanja za novo kulturo« (*xin wenhua yundong* 新文化運動) iz drugega desetletja dvajsetega stoletja naprej napadane kot »reakcionarne« in »fevdalne« ter so veljale za eno glavnih ovir za modernizacijo Kitajske, so doživele ponovno ovrednotenje ali celo renesanso.² Vrednote, ki veljajo za konfucijanske, zdaj promovirajo izobraževalne in akademske institucije ter so celo vključene v nacionalne zakone.³ V soglasju s pozivi oblasti so se intelektualci in akademiki na celinski Kitajski, kot kaže, obrnili navznoter in se vračajo h kitajski intelektualni dediščini. Tako smo priča oživitvi zanimanja za

1 Iz številnih poročil v tisku in znanstvenih del na to temo bi rad omenil zgolj dva primera: Gries 2004 in Zhao 1997.

2 O renesansi konfucianizma na celinski Kitajski glej Makeham 2003; o kompleksnem odnosu med oživitvijo *guoxue* in konfucianizmom glej Makeham 2011.

3 Klavzule o »filialnem spoštovanju« so bile vključene v revidirani zakon o zakonski zvezi in v Zakon o zaščiti pravic in interesov starejših (glej Weber 2011, 19–20).

»nacionalne študije« ali »nacionalno učenje« (kot je kitajski izraz *guoxue* 國學 običajno preveden) in njihova privlačnost za intelektualce narašča. Poleg tega je *guoxue* prejel podporo strankarskih in vladnih teles, ustanovljeni pa so bili tudi univerzitetni oddelki, posvečeni izobraževanju in raziskovanju na tematiko *guoxue*.⁴ Po drugi strani pa so bili učitelji in profesorji opozorjeni, naj ne razpravljajo o liberalnih zahodnih mislecih ali »zahodnih« temah, kot so civilna družba, pluralistični politični sistemi in človekove pravice.⁵ Ko opazujemo oživitve zanimanja za *guoxue* v tem kontekstu, se zdi povsem naravno, da to zavrnamo kot zgolj še en primer konservativnega obrata ter ga razumemo kot orodje za krepitev in poglobljanje vpliva nacionalističnih idej med izobraženimi na celinski Kitajski. Vendar je pri obravnavi te teme treba imeti v mislih, da »ni nič očitno narobe ali avtomatično regresivno v spoštovanju preteklih dediščin na Kitajskem ali drugje« (Dirlik 2011, 11). Prav tako bi lahko trdili, da, gledano z globalne perspektive, ponovni vzpon zanimanja in ponovno vrednotenje kitajske intelektualne dediščine predstavljata legitimen odziv na hegemonistične zahteve izključno zahodne ali evrocentrične modernizacije ter ponovno uveljavitev avtohtonih tradicij, ki so ogrožene zaradi globalizacijskih trendov.

V omejenem prostoru, namenjenem temu članku, bo nemogoče podati dokončno presojo o sedanjem gibanju *guoxue*. To je tudi posledica dejstva, da gre za precej nov pojav, ki ima veliko različnih obrazov. Še vedno je preuranjeno napovedovati, v katero smer se bo razvijal, njegov značaj pa je še vedno nejasen in sporen; zato se je ugledni kitajski učenjak pritoževal, da »še danes nimamo jasnega razumevanja, o čem gre pri *guoxue* [...]». *Guoxue* je velika košara, v katero lahko damo kar koli« (»Zhongguoshehuikexueyuan ...« 2006). Tako se bom omejil na zgodovinsko perspektivo ter ta vprašanja obravnaval s podrobnim pregledom idej učenjakov, ki so prvi oblikovali program »nacionalnih študij« kot ločeno področje učenja in ki jih danes smatramo za njegove predhodnike. Nato bom njihove ideje soočil s preoblikovano različico *guoxue*, kot je v uporabi danes. Pri poskusu ocene današnjega preporeda *guoxue*, ali, kot nekateri pravijo, »vročice nacionalnih študij« (*guoxue re* 國學熱), lahko pričakujemo nekaj vpogleda v njegov značaj, pomisleke in usmeritve s proučevanjem njegove intelektualne genealogije.

Osredotočil se bom na Zhang Taiyana 章太炎 in njegov jedrnat uvod v *guoxue*, ki je bil prvič objavljen leta 1922 (ponatisnjen leta 1997). V današnji celinski Kitajski so Zhang Taiyanova dela (Taiyan je bil njegov literarni vzdevek,

4 Odličen pregled teh dogodkov je v posebni številki revije *China Perspectives* (2011) o nacionalnem učenju.

5 O teh omejevalnih ukrepih so široko poročali v zahodnem tisku, glej na primer »Class struggle ...« 2015.

Binglin 炳林 pa njegovo pravo ime) referenca in orientacijska točka v gibanju *guoxue*. Široko velja kot eden od ustanoviteljev tega trenda, šole ali akademske discipline – kakor koli že to imenujemo. Priljubljena spletna stran *guoxue.com*, ki navaja priznane učenjake, kot so Ji Xianlin 季羨林, Yue Daiyun 樂黛雲, Pang Pu 龐樸, Lin Wenzhao 林文照, Ren Jiyu 任繼愈 in Tang Yijie 湯一介, kot svoje svetovalce, priporoča štiri dela kot uvod v tematiko *guoxue*, med katerimi so tudi Zhang Taiyanovi *Zbrani eseji o zgodovini učenjaštva (Xueshu-shi lunji 學術史論集)*.⁶

Terminologija

Izraz *guoxue*, ki pomeni »nacionalne študije«, je bil na Kitajsko vpeljan v prvem desetletju dvajsetega stoletja. Prišel je iz Japonske, skupaj z drugimi novimi izrazi, kot so *guocui* 國粹 (»nacionalna esenca«), *guomin* 國民 (»državljan«) in *minzu* 民族 (»narod, rasa, etnična skupina«). Nacionalne študije so spodbujali učenjaki in protimandžurski aktivisti, povezani s skupino Nacionalna esenca (*guocuipai* 國粹派), kot so Deng Shi 鄧實, Huang Jie 黃節, Liu Shipei 劉師培 in Zhang Taiyan 章太炎.⁷

V starodavnih kitajskih besedilih se izraz *guoxue* ni uporabljal za področje študija ali miselno šolo, ampak je bilo to ime ustanove. Prvič je bil omenjen v *Zhouli* 周禮 (*Rituali dinastije Zhou*) (*Hanyu dacidian* 3 1995, 646). Tam je bilo *Guoxue* ime izobraževalne ustanove, ki so jo upravljale fevdalne države. Izraz *guoxue/kokugaku* se je prvič uporabil kot ime za intelektualno šolo v začetku devetnajstega stoletja na Japonskem. Japonski učenjaki, povezani s to šolo, so zavračali vse tuje intelektualne vplive, zlasti neokonfucijanske ideje, ki so prišle iz Kitajske in so do takrat prevladoval v intelektualnem življenju Japonske. V ortodoksni kitajski miselnosti je bila politična oblast legitimna le, če je vladar deloval moralno in vladal v korist svojih podložnikov. Nasprotno tem idejam so japonski misleci poudarjali bistveno razliko in edinstvenost

6 Drugi priporočeni uvodi v *guoxue* so naslednje zbirke esejev: Liang Qichaotovi 梁啟超 *Guoxue jiangxuelu erzong* 國學講學錄二 中 種 *Dve predavanji o nacionalnih študijah*, Liu Shi-peievi *Zhonggu wenxue lunji* 中古文學論集 *Zbrani eseji o starodavni književnosti* in Wang Guowejevi 王國維 *Wang Guowei lunji* 王國維論集 *Zbrani eseji Wang Guoweija*. (Beijing guoxue shidai)

7 Na temo skupine Nacionalna esenca ter vloge in ideje Deng Shia in Huang Jieja glej Hon 2003; Liu 1995; Zheng 1997; Schneider 1976. Liu Shipei se je sprva posvetil tradicionalnemu študiju, nato pa se je obrnil k protimandžurskemu nacionalizmu in anarhizmu. Med izgnanstvom na Japonskem je postal obveščevalec za cesarsko vladu in samooklicani monarhist. Njegova intelektualna pot je opisana v delih Bernal 1976; Müller 2001, 169–90; ter Chang 1987, 146–79.

Japonske kot *shinkoku* 神国, dežele bogov. Po njihovem mnenju legitimnost vladanja *tennōja* 天皇 (cesarja), bistvena lastnost japonske tradicije, ni bila odvisna od moralnih lastnosti. Po mnenju japonskih mislecev *kokugaku* 国学 je *tennōju* mandat za vladavino dodelila boginja Amaterasu, vladar pa je veljal za božanskega predstavnika in neposrednega potomca boginje; zato je bila vladavina dinastije večna in nespremenljiva (Antoni 1987, 270–2).

Izraz *guoxue* in njegov japonski pomen so za kitajski intelektualni svet prenesli in prilagodili kitajski študenti na Japonskem v prvem desetletju dvajsetega stoletja. V prevzemu tega izraza s strani mladih kitajskih nacionalistov je dvojna ironija. Prvič, v japonskem kontekstu je pomenil zavračanje vseh kitajskih vplivov, in drugič, ta izraz je bil, tako kot mnoge druge »povratne grafične izposojenke« (kot jih je imenovala Liu 1995),⁸ uvožen iz Japonske, da bi ga uporabili kitajski nacionalistični misleci.

Prva in druga generacija učenjakov *guoxue*

Kot že omenjeno, je danes Zhang Taiyan široko priznan kot pionir in utemeljitelj novega področja nacionalnih študij. Drugi, običajno imenovani predniki novega *guoxue*, so člani skupine *Xueheng*, skupine učenjakov, povezanih z istoimenskim časopisom 學衡 *Xueheng* (*Kritični pregled*). Mei Guangdi 梅光迪 in Wu Mi 吳宓, vodilna člana skupine, sta študirala pri Irvingu Babbittu v Združenih državah Amerike. Po zgledu svojega učitelja so ti učenjaki spodbujali obliko univerzalnega humanizma, v katerem bi se združili najboljši elementi kitajske in evropske tradicije (Hon 2003, 255–7). Nasprotovali so materialističnim in utilitarnim vidikom modernosti ter »si zamišljali univerzalno humanistično civilizacijo, ki bi združevala evropsko klasično tradicijo grške filozofije, indijski budizem in kitajski konfucianizem« (Schneider 2001, 135). Učenjaki v tej skupini, ki jih lahko štejemo za drugo generacijo šole *guoxue*, so trdili, da »se nacionalna bit Kitajske lahko najde v klasični literaturi, ki jo je treba zaščititi pred modernim materializmom [...] in utilitarizmom« (ibid.). V nasprotju z drugimi konservativci iz tega obdobja konfucianizma niso videli kot zdravilo za te domnevne težave zahodne družbe, temveč so »poudarjali temeljno podobnost kitajske in zahodne klasične civilizacije« (ibid.).⁹

8 Izraz »povratna grafična izposojenka« lahko najdete v njenem delu *Translingual Practice*, str. 302–42. »Povratne grafične izposojenke« so opredeljene kot »klasične kitajske zložene pismenke, ki so jih Japonci uporabljali za prevajanje modernih evropskih besed in so bile ponovno uvedene v moderno kitajščino« (Liu 1995, 302; glej tudi Zheng 1997, 1–6).

9 Ta odnos je dodatno ponazorjen z dejstvom, da sta bila na prvih straneh prve številke *Xueheng* (januar 1922) reproducirana portreta Sokrata in Konfucija.

Liang Qichao, ki je na spletni strani *guoxue* omenjen kot še en pionir, spada v starejšo generacijo učenjakov. Sprva je bil reformator ter občudovalec zahodnih idej in institucij, in šele ko je videl katastrofalne posledice prve svetovne vojne v Evropi, se je obrnil h kitajski tradiciji. Šele takrat je postalo upravičeno, da ga štejemo za predstavnika *guoxue* – čeprav se sam ni povezal z nobeno od konservativnih skupin.¹⁰

Očitno so danes pod naslovom »mojster nacionalnih študij« *guoxue dashi* 國學大師 zbrani različni posamezniki in skupine. Kar jih združuje, ni afirmativni pogled na kitajsko tradicijo samo po sebi: Wang Guowei je bil študent zahodne filozofije,¹¹ Liang Qichao, kot je že omenjeno, je bil sprva kritik konfucijanske ortodoksije in občudovalec zahodnih političnih institucij, medtem ko je skupina *Xueheng* sledila Babbittovim idejam univerzalnega humanizma. Liu Yizheng 柳詒徵, zgodovinar in še en tako imenovani mojster nacionalnih študij (glej *Xue ren bu ...* 2015), je vztrajal pri posebnosti kitajskega duha in kulture ter ju videl kot zdravilo za težave, povezane s pozahodenjem in modernizacijo. Liu je tudi prispeval članke za *Xueheng*, vendar nikoli ni študiral v tujini.¹² Torej značilnost, ki združuje vse te učenjake, ni njihov skupni odnos do kitajske tradicije, niti ni njihovo zavračanje zahodnega učenja; nasprotno, vsi so bili pod vplivom zahodnih idej in so odkrito priznavali svoj intelektualni dolg. Zdi se, da je edina intelektualna lastnost, ki so jo ti misleci delili, njihov odpor do idej skupine Nova mladina ali »Gibanje za novo kulturo« na splošno (ki sta jo poosebljala Chen Duxiu 陳獨秀 in Hu Shi 胡適) skupaj z njihovimi ikonoklastičnimi idejami in ciljem uporabe pogovorne kitajščine kot literarnega jezika. Naj navedem dva primera tega stališča: Mei Guangdi je uporabil zelo čustven in polemičen ton, ko je v svojem programskem članku na prvih straneh prve številke revije *Xueheng* (Mei 1922) izražal nasprotovanje skupine Kritični pregled idej skupine Nova mladina. Podobno Zhang Taiyan ni skoparil z besedami, ko je omalovaževal novo slogovno poezijo. V svojih predavanjih leta 1922 je rekel:

Dela pesnikov iz pozne dinastije Qing ne morejo škodovati poeziji. Pesmi v pogovorni kitajščini niso poezija.

10 O Liangovi intelektualni evoluciji in njegovi vlogi reformatorja ter intelektualnega vodje mlade generacije glej Huang 1972. Liangov »konservativni obrat« je opisal Tang, ki ga obravnava v kontekstu domnevno »postnacionalističnega« pogleda na kulturo (glej Tang 1996, 234).

11 Za razvoj miselnosti Wang Guowei in vpliv evropske filozofije glej Kogelschatz 1986.

12 Liujevo najpomembnejše delo je njegova knjiga *Zhongguo wenhua shi* 中國文化史 (*Zgodovina kitajske civilizacije*), katere prva različica je bila objavljena serijsko v reviji *Xueheng*, začevši leta 1925, nato pa v knjižni obliki v letih 1926, 1928 in 1932. Revidirana izdaja je izšla leta 1947 in bila ponovno natisnjena leta 1988 ter še enkrat v dveh zvezkih v seriji *Zhongguo xueshu congshu* 中國學術叢書 (*Zbirka del kitajske znanosti*).

Če si ne bomo prizadevali razviti se na višjo raven, bomo nazadovali v degeneracijo. Poezija v pogovorni kitajščini je tisto, kar imenujemo nazadovanje v degeneracijo. (Zhang 1997, 80)

Guoxue in vzpon nacionalizma

Zhang Taiyan (1869–1935) je bil eden vodilnih učenjakov svojega časa na področju klasičnega izobraževanja, vendar pa ga je njegova vloga protimandžurskega aktivista, revolucionarja in zgodnjega člana nacionalističnega združenja *Tongmenghui* 同盟會 (*Revolucionarna zveza*) naredila za legendarnega junaka revolucionarnega gibanja.¹³ Zhang je bil klasično izobražen, vendar ni nadaljeval običajne kariere uradnika. Namesto tega je postal eden izmed aktivistov reformnega gibanja, ki se je oblikovalo okoli Kang Youweija in Liang Qichaota. Ko je reformno gibanje leta 1898 propadlo, je moral – kot mnogi drugi reformisti – v izgnanstvo na Japonsko. Takrat je postajal vse bolj radikalen protimandžurski revolucionar. Po vrnitvi v Šanghaj je pisal in objavljал protimandžurske pamflete in članke ter bil obsojen na dosmrtno zaporno kazen (pozneje spremenjeno v triletno) v znamenitem primeru *Subao* (*Jiangsu News* 蘇報). Po izpustitvi iz zapore leta 1906 je sledilo še pet let izgnanstva na Japonskem, kjer je nadaljeval svoje revolucionarne dejavnosti.¹⁴ Po uspehu republikanske revolucije leta 1911 se je vrnil na Kitajsko, kjer so ga častili in spoštovali kot enega izmed veteranov revolucije. V eseju, napisanem ob Zhangovi smrti, je Lu Xun zapisal: »[Zhangov] prispevek k [...] revoluciji je dejansko večji kot tisti k [...] učenosti« (Lu 1987, 545). Za Lu Xuna, ki je sicer do kulturnih konservativcev čutil le prezir in ostro kritiko, je bila to presenetljivo blaga in naklonjena ocena Zhangovih prispevkov.

Med svojimi revolucionarnimi leti je bil Zhang redni sodelavec revije *Guocui xuebao* 國粹學報 (*Revija nacionalna esenca*). To revijo je izdajalo »Društvo za ohranitev narodnih študij« *Guoxue baocunhui* 國學保存會, ki so ga leta 1904 v Šanghaju ustanovili Liu Shiwei, Deng Shi in Huang Jie. Prva številka *Guocui xuebao* je izšla leta 1905 in se razvila v eno najvplivnejših revij v nacionalističnih krogih tistega časa (obstajala je do leta 1912).

Splošni cilj tako društva kot revije je bil vrnitev domnevno čiste rase Han 漢 (Kitajcev), pripadniki katere so bili prvotno »resnični gospodarji Kitajske kot

13 Odličen uvod v intelektualni razvoj Zhang Taiyana je mogoče najti v Chang 1987, 104–45. Njegova kariera kot protimandžurskega revolucionarja je opisana v Wong 1989 in Laitinen 1990.

14 Za več o tej fazi političnega aktivizma v Zhangovi karieri glej Wong 1989, 4–83. Primer *Subao* je bil opisan v Rankin 1971, 69–88.

potomci Rumenega cesarja» (Huang Jie v predgovoru k svoji *Rumeni zgodovini Huang shi* 黄史, 1905), na njen nekdanji dominantni položaj v kitajski politiki, družbi in civilizaciji. Nasprotovali so ideji, da bi Kitajsko obvladovale »tuje rase«, zlasti Mandžurji, ter so si prizadevali za ponovno vzpostavitev domnevno čistih kulturnih praks in idej obdobja pred dinastijo Qin. S svojimi publikacijami so se trudili pridobiti podporo javnosti za politično revolucijo proti absolutni monarhiji mandžurske dinastije. V ta namen so spodbujali občutke rasnega nacionalizma in poskušali ustvariti obliko rasne identitete Han. Sklicevanje na oddaljene legendarne izvore rase Han je bila ena izmed njihovih osrednjih strategij v tem projektu. Na ta način so si prizadevali oživiti kitajsko kulturno dediščino.

Medtem ko je skupina Nacionalne esence videla obdobje pred dinastijo Qin 秦 (obdobje pred vladavino prvega cesarja Qin Shihuangdija 秦始皇帝, ki je vladal od leta 221 do 210 pred našim štetjem) kot politično in kulturno pluralistično, so centralizacije politične moči, okrepljen ideološki nadzor in vse bolj avtokratična vladavina v poznejših dinastijah veljale za »nekitajske« (Hon 2003, 247). Po mnenju teh učenjakov in aktivistov je treba novo področje *guoxue* razumeti v nasprotju z *junxue* 君學 (besedo in pismenko *jun* 君 je treba razumeti v smislu »vladarja« ali »fevdalnega gospoda«; tukaj nima moralnih konotacij), ki so ga prakticirale poznejše dinastije. Polarnost med *guo* in *jun* namiguje na jedro skrbi in namenov teh zgodnjih promotorjev *guoxue*. Zanje je *guoxue* pomenil vrsto znanja s perspektive in v interesu naroda ali države ter njenih prebivalcev, medtem ko je *junxue* pomenil vrsto znanja, ki je bilo koristno za avtokratske vladarje in njihove interese. To spominja na sodobno nasprotje med zgodovinopisjem od zgoraj ter zgodovinopisjem od spodaj, ki naj bi razkrilo dogodke, konflikte in želje, ki so v prevladujočem zgodovinopisju ostali neopaženi. Trdili so, da je *junxue* poznejših dinastij privedel do situacije, v kateri ni bilo »niti ljubezni do naroda niti učenja za služenje narodu« (Deng Shi, citiran v Hon 2003, 252), medtem ko je bil *guoxue* označen s kritičnim pogledom na avtokratsko vladavino. Misleci *guoxue* so domnevali, da vsaka posamezna nacionalna kultura predstavlja živ organizem, ki se razvija v skladu z evolucijo človeštva. Tako so tudi nacionalne kulture podvržene darvinističnemu konceptu »boja za obstanek«. *Guoxue* so videli kot izvirno kitajsko znanje, ki so ga izkrivljali vladavina cesarskih dinastij in tuji vplivi; zato naj bi veljal za prenašalca esence narodne kulture. Da bi revitalizirali kitajsko narodno kulturo in »dušo naroda« (*guohun* 國魂),¹⁵ ki naj bi bila »shranjena« v *guoxue*, je potreben preporek narodnega znanja (Zarrow 2007, 23 f.).

15 To je še ena izposojenka iz japonščine, ki se je uporabljala za prevod idej »*Volksseele*« (duša ljudstva), »*Volkgeist*« (duh naroda) in »*Nationalgeist*« (nacionalni duh) v nemški romantiki. Za več o razvoju in pomenu te besede v razmišljanjih Justusa Möserja in Johanna Gottfrieda Herderja glej Kohn 1962, 335, 353–8, 406–29.

Projekt *guoxue* se je pojavil kot odgovor na kitajsko krizo v poznem devetnajstem in začetku dvajsetega stoletja. Zaradi vdora zahodnih sil in poraza kitajske mornarice v kitajsko-japonski vojni leta 1895 je bila legitimnost vladajoče dinastije in tradicionalne identitete močno omajana. Z namenom okrepitve nacionalne ali rasne identitete Kitajcev Han ter vzpostavitve močne kitajske nacije in nacionalne države so reformatorji in nacionalisti začeli raziskovati vprašanja, kot so izvor kitajskega naroda in bistvo kitajske kulture. Ustanovitev nacionalnih študij je bila ključni del njihovega projekta ustvarjanja (ali izumljanja; cf. Harrison 2001) hanske nacije. Pri tem so sledili zahodnim vzorom, ki so bili na Kitajsko preneseni prek Japonske. Njihova prizadevanja so tako odmevala evropske diskurze o izvoru in prednikih modernih nacij ter so močno spominjala na evropska prizadevanja pisanja nacionalnih zgodovin in zgodovin nacionalnih književnosti v devetnajstem stoletju.

V devetnajstem stoletju je pomen zgodovinopisja v Evropi tičal predvsem v njegovem prispevku k oblikovanju združenih nacij. Za nemške zgodovinarje je bilo na primer pomembno izslediti izvor nemškega naroda v zgodnji antiiki, da bi lahko dokazali domnevno kontinuiteto germanskih plemen od rimskih časov do sodobnih Nemcev in Nemk ter s tem konstruirali genealogijo naroda. Ustanovitev nemškega Drugega rajha leta 1871 lahko vidimo kot uresničitev pomena zgodovinske evolucije.¹⁶ Takrat so nemški zgodovinarji trdili, da je njihova osrednja naloga pojasnitev izvora Nemcev in Nemk ter začetka nemške zgodovine. Po mnenju enega avtorja so zgodovinske raziskave teh tematik veliko korist imele od izsledkov zgodovinske lingvistike, ki so »ugotovili izvor Nemcev in Nemk, določili neskončno razširjeno prazgodovino našega naroda in dokazali, da je povezan z drugimi evropskimi narodi«. Tako bi bilo po mnenju tega avtorja mogoče ustanoviti *Deutsche Alterthumskunde (Nemško starožitnost)*, kar naj bi domnevno pokazala, da je »naš narod« bil

veja velike indogermanske ali arijske družine narodov, Arijci, kot se je prvotno ljudstvo samo imenovalo, torej plemeniti ali gospodarji, v nasprotju s sosednjimi barbari, ki so govorili tuje jezike (Arnold 1879, 3).

Podobno so kitajski zagovorniki nacionalnih študij, kot so Zhang Taiyan, Liu Shipei in Huang Jie, poskušali vzpostaviti genealogijo naroda Han z Rumeniim cesarjem kot prvim prednikom ter pisali nacionalne zgodovine po evropskih vzorih. Prav tako je pomembno, da je – podobno kot v nemškem

16 Glej Lutz 1987, 12; in Hobsbawm 1983, 7, ki govori o nujnosti »izumljanja tradicij« ter »zgodovinske kontinuitete [...] z ustvarjanjem starodavne preteklosti onkraj učinkovite zgodovinske kontinuitete bodisi s polfikcijo [...] ali s ponarejanjem [...]«.

zgodovinopisju devetnajstega stoletja – zgodovinska fonologija igrala ključno vlogo v Zhang Taiyanovi različici *guoxue* (glej spodaj).

Približno v istem času ter v istem intelektualnem in političnem kontekstu je bila ustanovljena nova disciplina, *Germanistik*, študij nemške literature in njene zgodovine. Nameni nekaterih pionirjev te nove discipline so bili podobni namenom pionirjev kitajskih nacionalnih študij v prvih desetletjih dvajsetega stoletja. Po mnenju enega izmed zgodnjih predstavnikov je bila osrednja naloga *Germanistik* pojasniti, kako je nastal nemški narod, ter pokazati posebne značilnosti in edinstvenost nemškega duha (*des deutschen Geistes*). Tako naj bi nemške študije pripomogle k vzpostavitvi sistema nacionalne etike (Greß 1971, 34, 42; Hermand 1994, 30–4). Na tem mestu se ne bom podrobneje spuščal v to; v kontekstu naše razprave o idejah pionirjev *guoxue* iz začetka dvajsetega stoletja je zanimivo videti, da so bile njihove skrbi podobne tistim evropskih učenjakov v dobi nacionalizma in oblikovanja narodov.¹⁷

»Mojster nacionalnih študij«

Ko je bil Zhang Taiyan leta 1906 izpuščen iz zapora, je odšel v svoje drugo izgnanstvo na Japonsko. Tam se je pridružil revolucionarni organizaciji *Tongmenghui* in postal glavni urednik njenega časopisa *Minbao* 民報 (*Ljudske novice*). Med bivanjem na Japonskem ni samo prispeval člankov za revijo skupine Nacionalne esence, temveč je nadaljeval tudi s svojimi akademskimi dejavnostmi. Ustanovil je *Guoxue jiangxihui* 國學講習會 (»Društvo za predavanja o nacionalnih študijah«), kjer je predaval na temo *guoxue*. Ko je bila ustanovljena republika, je Zhang nadaljeval s svojimi dejavnostmi na tem področju ter preostala leta svojega življenja posvetil predavanju in objavljanju z namenom oživitve tradicionalne kitajske učenosti. Tako je v seriji predavanj leta 1922 podal sistematično razlago tem in metodologije *guoxue*. Specifično je urejal revije, posvečene tem in sorodnim temam.¹⁸ Proti koncu življenja, ko se je vrnil v Suzhou, je obudil Društvo za predavanja o nacionalnih študijah (Tang 1997, 3).

17 Arif Dirlik je izpostavil nekatere bolj ali manj sodobne vzporednice: »sasofilski odzivi na gradnjo naroda v Rusiji v devetnajstem stoletju, prepisovanje zgodovine v dvajsetem stoletju v Turčiji, vračanje v predosmansko preteklost v arabskem nacionalističnem zgodovinopisju ali iskanje avtoritativne domače preteklosti v predmogulski zgodovini Indije« (Dirlik 2011, 9). Trend pisanja in objavljanja novih obsežnih zgodovin Kitajske z nacionalističnega vidika, ki je bil priljubljen v zadnjem desetletju devetnajstega in prvih desetletjih dvajsetega stoletja, sta opisala Yü (1987) in Hon (2007).

18 Namreč *Huaguo* 華國 (*Kitajska*) (1923–1926) in kratkotrajno *Zhiyan* 制言 (*Previdni govor*) (1935).

Zdi se, da je Zhang Taiyan učenjak, ki je za časa svojega življenja največ prispeval k razvoju te šole ali discipline; zato upravičeno velja za prednika današnjega novega *guoxue*. S predstavitvijo in analizo Zhangovega jedrnatega uvoda v *guoxue*, ki je bil prvič objavljen leta 1922 (in ponovno natisnjen leta 1997), želim prenesti vtis o njegovem intelektualnem in retoričnem slogu ter njegovi intelektualni zapuščini. To bo zagotovilo zgodovinsko perspektivo o pomislekih, temah in namenih sedanjega gibanja *guoxue*.

V eni od zgodnjih števil *Minbao*, glasila revolucionarnega *Tongmenghui*, je Zhang opredelil nalogo, ki jo je predvidel za novo področje študij:

Kar imenujemo nacionalne študije, je izvir, ki vzpostavlja in oblikuje narod. Slišal sem, da v svetu konkurence zagotovo ni dovolj zgolj promovirati nacionalne študije za ustanovitev naroda; vendar pa nikoli nisem slišal, da bi bil narod ustanovljen brez cvetočih nacionalnih študij. Slišal sem za primere, ko je narod izginil, medtem ko njegove nacionalne študije niso izginile, vendar še nikoli nisem slišal za primer, ko so njegove nacionalne študije izginile, medtem ko je narod še vedno obstajal. (Zhang 1906, 124)

Zhangova serija predavanj v Šanghaju (objavljena novembra 1922 kot *Guoxue gailun* 國學概論 *Oris nacionalnih študij*, Zhang 1997) se je začela 1. marca in končala 17. junija. Vsako predavanje je bilo napovedano v vodilnem šanghajskem dnevnem časopisu *Shenbao* 申報, ki je prav tako obsežno poročal o vsebini vsakega predavanja. Prvega predavanja se je udeležilo več kot šeststo ljudi, in ker je predavalnica lahko sprejela le 350 ljudi, so morali predavanje preseliti na drugo prizorišče. Na drugo predavanje je prišlo štiristo ljudi, vendar se je število poslušalcev do zadnjih predavanj zmanjšalo na sedemdeset ali osemdeset (Tang 1997, 4–6).

V svojih predavanjih je Zhang *guoxue* razdelil na štiri veje:

- a) Študij zgodovine. Ta tema ni bila podrobneje obravnavana, ker, kot je dejal Zhang, »zgodovine ni mogoče razložiti v predavanjih, [...] treba se je potruditi in knjige proučiti sam.« (Zhang 1997, 6)
- b) Študij kanoničnih besedil in poznejših šol, povezanih s posameznimi besedili in ukvarjanjem z njihovo eksegezo. Zhang se je dotaknil tudi polemike med tako imenovanimi tradicijama starih besedil in novih besedil, pri čemer je jasno izkazal svojo naklonjenost do tradicije starih besedil, medtem ko je tradicijo novih besedil obtožil religioznih tendenc. Tako naj bi bila interpretacija besedila *Hongfan* 洪範 (»Veliki načrt«) s perspektive tradicije novih besedil »blizu religiji«, medtem ko je komentar *Gongyang* 公羊 k *Spomladansko-jesenskim letopisom* »zelo daleč od dejstev«, njegova novobesedilna eksegeza pa je »zelo čudna«; podobno naj bi imelo

delo Dong Zhongshuja 董仲舒 *Chunqiu fanlu* 春秋繁露 (»Razkošna rosa Spomladansko-jesenskih letopisov«) »veliko čudnih odstavkov« (Zhang 1997, 20).¹⁹

Kar zadeva metodologijo, je Zhang poudarjal, da je treba kanonična besedila proučevati kot zgodovinske dokumente, in ne kot verska besedila. Analizirati jih je treba z vidika tekstualne in zgodovinske kritike. Zhang je podal tudi kritične komentarje o napačnih razlagah teh besedil Zhu Xija 朱熹 in drugih učenjakov iz obdobja Song 宋 (ibid., 26). Zanimivo je, da je za napake v eksegezi iz obdobja Song okrivil »okolje, v katerem se misel ni mogla svobodno razvijati« (ibid., 25). V nasprotju z učenjaki iz obdobja Song je pohvalil dosežke tekstualne kritike iz obdobja Qing. Tako je Zhang izrazil svoje strinjanje s tekstualno kritiko učenjakov iz obdobja Qing, kot so Mao Qiling 毛奇齡, Hui Dong 惠東, Dai Zhen 戴震 in Wang Niansun 王念孫 (ibid., 27 f.).²⁰

c) Študij filozofije, *zhexue* 哲學, ki je po njegovih besedah večinoma vsebovan v *zibu* 子部, (filozofskem) oddelku cesarskega kataloga *Celovita zbirka štirih zakladnic* (*Siku quanshu* 四庫全書) (Zhang 1997, 30). Zhang je obravnaval ustrezne zasluge in pomanjkljivosti *Razprav* (*Lunyu* 論語) Konfucija 孔子, *Mencija* 孟子, *Xunzija* 荀子, Laozijevega 老子 *Daodejing* 道德經 in predvsem *Zhuangzija* 莊子. Bistvo Zhuangzijeve filozofije je videl v izrazih *ziyou* 自由 in *pingdeng* 平等 (»svoboda« in »enakost« – to sta nekoliko anahronistična izraza, ki ju uporablja sam Zhang). To »hrepenenje po svobodi in enakosti je skupno vsemu človeštvu«, je komentiral (ibid., 34). Zhang se je precej trudil, da bi prikazal bližino Zhuangzijevega idej z budizmom. Kljub lastnim budističnim nagnjenjem ter nasprotovanjem filologiji iz obdobja Song in njihovi eksegezi klasikov je svojim poslušalcem svetoval, naj se ne ukvarjajo s študijem budistične filozofije brez predhodne intelektualne priprave. Mladi ljudje potrebujejo nekažno intelektualno imunizacijo, šele po študiju konfucianizma ali, kot ga imenuje, *ruxue* 儒學 naj bi bili študentje izpostavljeni budističnim idejam. Besedila neokonfucijancev iz obdobja Song priporoča kot najboljši uvod v študij konfucianizma (Zhang 1997, 48).

d) Četrta veja *guoxue* je književnost – *wenxue* 文學. V sedanjem kontekstu ni mogoče podrobno obravnavati Zhangovih pojasnil tradicionalnih žanrov, posameznih pesnikov in proznih piscev. Jasno je, da je sledil

19 Za obravnavo vprašanja stara besedila : nova besedila glej van Ess 1993. *Hongfan* je poglavje *Shangshu* 尚書 (*Knjige dokumentov*). Zhang je bil pristaš tradicije starih besedil klasikov, medtem ko je bil Kang Youwei, ki ga je Zhang nekaj časa podpiral, glavni zagovornik različice novih besedil. To nesoglasje je verjetno predstavljalo osnovni razlog za razkol med njima. (glej Chang 1987, 107–8).

20 Za pregled te šole in nekaterih njenih predstavnikov glej Elman 1984.

tradicionalnim kategorijam in delitvam na različne žanre proze in lirike. V skladu s tradicionalnimi pogledi poezija očitno zaseda najvišje mesto v književnosti. Zhang je največji del svojega besedila posvetil opisom tradicionalne poezije iz *Shijing* 詩經 (*Knjige pesmi*) do poznega cesarskega obdobja, medtem ko ni omenjal kategorije *xiaoshuo* 小說 (fikcija) ali katerega koli od velikih romanov iz obdobja Ming in Qing. Njegov konservativni pristop k interpretaciji klasične književnosti je lepo ponazorjen z njegovimi komentarji o pogledih filologa iz obdobja dinastije Song, Huang Chaoyinga 黃朝英.²¹ Huang je oblikoval neortodoksen pogled na *Knjigo pesmi*, pogled, ki ga delijo nekateri sodobni razlagalci, vendar ga Zhang Taiyan obravnava z gnusom: »Gospod Huang [...] vidi [pesmi iz] *Shijing* kot [besedila, kjer] se moški in ženske zapeljujejo med seboj. To je vsaj tisoč milj daleč od prvotnega namena *Shijing*« (Zhang 1997, 26).²²

Uvod Zhang Taiyana v *guoxue* zaznamuje poudarek na racionalnosti, empiričnih dejstvih in pragmatičnih filoloških metodah. Njegove ključne trditve so: »Kanonična besedila, ki se ukvarjajo z zgodovino, niso miti«; »Kanonična besedila, ki se ukvarjajo s filozofijo, niso religija«; »Zgodovina ni fikcija« (op. cit., 1). Glede metodologije *guoxue* je Zhang začel s pozivom k besedilni kritiki, ki bi vzpostavila zanesljivo besedilno podlago; slediti bi ji morale empirične študije zgodovinske fonologije, zgodovinske eksegeze in etimologija pismenk. Drugi ključni disciplini za študij *guoxue* sta zgodovinska geografija in zgodovinska evolucija mentalitet. Kljub svojemu kritičnemu pristopu pa Zhang ni šel tako daleč, da bi podvomil v verodostojnost zapisov o legendarnih cesarjih v *Wudi benji* 五帝本紀 (*Osnovni letopis petih cesarjev*) v Sima Qianovem 司馬遷 *Shiji* 史記 (*Zapisi velikega zgodovinarja*).²³ Nedvomno je verjel, da so bili Rumeni cesar in njegovi nasledniki zgodovinske osebnosti (Zhang 1989, 3).

Kot je bilo razvidno iz Zhangovih predavanj, je njegov koncept *guoxue* predstavljal ambiciozen program z namenom ustanovitve novega področja ali akademske discipline, vendar nikakor ne program za ljudsko gibanje ali novo etiko. Ob branju zapiskov predavanj zlahka razumemo, zakaj se je število obiskovalcev v času predavanj dramatično zmanjšalo. Očitno je njegovo tedanje

21 O Huang Chaoyingu 黃朝英 je v standardnih biografskih referenčnih delih težko najti kakršne koli biografske podatke; knjiga, ki jo omenja Zhang, je s kratkim opisom navedena v oddelku *zibu* 子部 (filozofski oddenek) cesarskega kataloga *Celovita zbirka štirih zakladnic* (*Siku quanshu* 四庫全書). (glej Yong 1987, 1017 f)

22 Za več o nekoliko »puritanski« interpretaciji *Shijing* v obdobju Song glej Mittag 1993.

23 Za prevod glej Nienhauser 1994. Za več o ponovnem odkritju Rumenege cesarja in njegove vloge v zgodnjem nacionalističnem diskurzu glej Kühner 2006.

občinstvo upalo na neko vrsto moralne orientacije. Pričakovali so jasna sporočila, povezana z njihovimi trenutnimi skrbmi, in jasne izjave o vprašanih intelektualnih debat tistega časa. Namesto tega so dobili trezen poziv k resnemu zgodovinskemu študiju, filološki analizi in tekstualni kritiki. Nobena od sodobnih razprav in tematik ni bila eksplicitno obravnavana, politična vprašanja niso bila omenjena, prav tako ni bilo omenjeno sicer široko razpravljano vprašanje pozahodenja proti kitajskosti.

Guoxue – preteklost in sedanost

Človek se ne more izogniti vprašanju, zakaj bi Zhang Taiyanova različica *guoxue* danes privlačila bralce in študente. Dvomim, da ima današnja vročica *guoxue* veliko skupnega z Zhangovo izvirno različico *guoxue*. Naj soočim Zhangove poglede s stališči Liu Donga 刘东, enega najvidnejših promotorjev novega *guoxue*. V nedavnem članku je Liu trdil, da je bila renesansa *guoxue* v devetdesetih letih prejšnjega stoletja ljudsko gibanje, ki ga niso sprožili nobeni krogi, povezani z vladajočo stranko ali vlado. Nisem v položaju, da bi ocenil resničnost te izjave, vendar pa je Liu Dong, v skladu s takimi glasniki Komunistične partije Kitajske (KPK), kot je tiskovna agencija *Xinhua*, videl pozitiven odnos do konfucijanstva kot ključnega za preživetje kitajske kulture in celo kitajskega naroda. V tem članku navaja:

Vztrajam [...], da nadaljnje uničevanje tradicije, še zlasti konfucijanske, ne bo pomagalo premagati moralne anomalije na Kitajskem. Če se konfucijanstva ne omeji, bi zaradi zahodnega individualizma lahko bila egoistična filozofija Yang Zhuja²⁴ ponovno aktivirana in slavljena kot »napredna teorija« (*xianjin xueshuo*). Zato, čeprav »vročica *guoxue*« v svoji trenutni začetni fazi morda ne bo preprečila dobičkonosnih dejavnosti, še vedno verjamem, da bo inherentni vrednostni sistem kitajske kulture ostal najbolj vitalno in učinkovito sredstvo za urejanje javnega moralnega življenja ter obogatitve kitajske zgodovinske izkušnje. Verjamem v edinstven in pozitiven vpliv »vročice *guoxue*« na prihodnost Kitajske. Na podlagi tega prepričanja brez zadržkov trdim, da če naj kitajska civilizacija preživi,

24 Liu Dong se nanaša na nauke šole filozofa Yang Zhuja 杨朱, za katerega se domneva, da je živel med letoma 440 in 360 pred našim štetjem. Nobenega dela mu ni mogoče pripisati z gotovostjo; nekatere izjave, ki so mu pripisane, so se prenašale v delih drugih mislecev; knjiga *Liezi* 列子, ki verjetno izvira iz tretjega stoletja, vsebuje eno poglavje z naslovom *Yang Zhu*, vendar je njegova avtentičnost vprašljiva. Ideje, izražene v tem poglavju, so bližje filozofskemu daoizmu. Po mnenju njegovega kritika Mencija 孟子 so ideje Yang Zhuja izdajale državo in zagovarjale radikalni egoizem. Mencij je tudi izjavil, da Yang Zhu ne bi žrtvoval niti enega lasu, da bi rešil svet. (glej Roetz 1992, 386–93)

si kitajska tradicija zasluži popularizacijo in tradicionalni *guoxue*, še posebej *ruixue*, mora doseči še širše občinstvo. (Liu 2011, 46)

Liujeva izjava kaže, da je današnji *guoxue* v primerjavi z Zhang Taiyanovimi namerami in prakso pridobil drugačen status ter namen. Danes je *guoxue* uraden projekt, ki ga podpirata in promovirata tako KPK kot tudi vlada. To ponazarja naslednji članek, ki ga je leta 2010 objavila tiskovna agencija *Xinhua News*:

Kulturni festival v Pekingu promovira nacionalno učenje

V Pekingu se je v soboto zvečer v Guozijianu, najvišji akademski ustanovi Kitajske v času dinastij Yuan, Ming in Qing, začel prvi kitajski kulturni festival Guoxue.

Festival se je začel z nastopi Ha Hui, ambasadorke podobe guoxue (sic!). Ha je v svoje recitale in petje na izviren način vključila bistvo Lija, pomembnega dela tradicionalne kitajske filozofije.

Čeprav je Hajino petje spremljala kitajska dvorna glasba, je bila njena izvedba osvežena s preureditvijo starodavnih melodij s pomočjo sodobnih glasbil. [...] Sobotni večerni nastop na prostem je potekal pred dvorano Biyong v Guozijianu, ki velja za najvišjo izobraževalno ustanovo v tradicionalnem kitajskem izobraževalnem sistemu. V njej je Konfucijev tempelj, v katerem so cesarji v cesarski Kitajski redno izvajali obrede v čast Konfuciju, največjemu kitajskemu mislecju (sic!) in družbenemu filozofu vseh časov.

[...]

V zadnjih letih je po vsej državi zaznati navdušenje nad študijem konfucijanstva. Prav tako narašča zanimanje za guoxue, kar pomeni proučevanje in spoštovanje tradicionalne kitajske zgodovine, kulture, umetnosti in književnosti.

Prvi kulturni festival guoxue vključuje tudi obrede čaščenja Konfucija, foruma guoxue in razstave, ki podrobneje obravnavajo Konfucijevo teorijo etike. (*Xinhua News Agency* 2010)

Očitno je, da skrb in namere današnjih promotorjev *guoxue*, tako v akademskih krogih kot v politiki, presegajo skrbi njegovih pionirjev, kot je bil Zhang Taiyan. Danes so poudarjene splošne politične in kulturne teme, prepoved *guoxue* pa se je razvil v celovit politični in kulturni projekt, prvotni akademski cilji pa so potisnjeni v ozadje. Medtem ko je imel Zhang Taiyan skeptičen pogled na konfucijanstvo v njegovih različnih zgodovinskih oblikah in preobrazbah, današnji promotorji nacionalnih študij v konfucijanstvu ne vidijo

le osnovne značilnosti kitajske civilizacije, temveč tudi zdravilo za negativne posledice modernizacije. Še ena lastnost, ki je bila ključna za prvo generacijo učenjakov *guoxue*, je v sedanji različici *guoxue* izgubljena. Za nacionalistične učenjake in aktiviste, kot sta bila Zhang Taiyan in Liu Shipei, je bil *guoxue* opredeljen v nasprotju z *junxue* – študijami v interesu vladajoče avtokracije. Zdi se, da so te egalitarne in protiavtokratske lastnosti pozabljene.

Po drugi strani je bil Zhang Taiyanov projekt (čeprav ambiciozen glede akademskih vprašanj) v primerjavi z velikimi trditvami današnjih promotorjev *guoxue* v obsegu veliko skromnejši. V svojih predavanjih leta 1922 ni trdil, da bo *guoxue* ponudil odgovore na dejansko krizo in rešil sodobne težave. Predavanja so bila vabilo in poziv mladim njegovega časa, naj klasična besedila berejo s kritičnim duhom ter pridobijo vse potrebne metodološke kompetence za empirične študije, besedilne kritike in eksegeze.

63

V današnji Kitajski *guoxue* obujajo intelektualni krogi in ga spodbujajo oblasti, vendar se to dogaja v kontekstu, ki se bistveno razlikuje od zgodovinskih in političnih aspektov na Kitajskem v prvih dveh desetletjih dvajsetega stoletja; zato je logično, da se sedanji cilji in značilnosti nacionalnih študij na Kitajskem, ki jih podpirajo, spodbujajo in subvencionirajo državni ter strankarski organi, razlikujejo od *guoxue* poznega obdobja Qing in zgodnjega republiškanskega obdobja. Zaradi spremenjenega konteksta preporek *guoxue* igra novo vlogo in zadovoljuje drugačne potrebe. Liu Dong v prej citiranem članku daje nekaj namigov glede novih nalog nacionalnih študij danes, vendar pa ne predstavlja celovitega poročila o sodobnem gibanju *guoxue*, saj izpušča vidik njegove podpore s strani političnih oblasti. V tem članku so opisani le nekateri vidiki spremembe funkcije, ki jo danes doživlja *guoxue*. Za celovito sliko današnjega *guoxue* ter skrbi in ciljev njegovih promotorjev v civilni družbi, strankarskih oddelkih in vladnih organih bodo potrebne dodatne raziskave.

Bibliografija

- Antoni, Klaus. 1987. »Kokutai – Das 'Nationalwesen' als japanische Utopie.« *Saeculum. Jahrbuch für Universalgeschichte* 2 (3): 266–82.
- Arnold, Wilhelm. (1879) 1881. *Deutsche Geschichte. Erster Band: die Urzeit*. Gotha: Friedrich Andreas Perthes.
- Bernal, Martin. 1976. »Liu Shih-p'ei and National Essence.« *The Limits of Change. Essays on Conservative Alternatives in Republican China*, uredila Charlotte Furth, 90–112. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Chang, Hao. 1987. *Chinese Intellectuals in Crisis, 1890–1911*. Berkeley: University of California Press.

- »Class Struggle: Officials are Trying to Stifle Independent Voices.« 2015. Privzeto 28. februarja 2015. <http://www.economist.com/news/china/21645222-officials-are-trying-stifle-independent-voices-universities-class-struggle>.
- Dirlik, Arif. 2011. »Guoxue / National Learning in the Age of Global Modernity.« *China Perspectives* 1: 4–13. <http://chinaperspectives.revues.org/5371>.
- Elman, Benjamin. 1984. *Social and Intellectual Aspects of Change in Late Imperial China*. Cambridge, Mass: Council on East Asian Studies, Harvard University.
- Ess, Hans van. 1993. *Politik und Gelehrsamkeit in der Zeit der Han (202 v. Chr.–220 n. Chr.): Die Alttext/Neutext-Kontroverse*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Beijing guoxue shidai*. Privzeto 28. februarja 2015. http://www.guoxue.com/?page_id=2.
- Greß, Franz. 1971. *Germanistik und Politik. Kritische Beiträge zur Geschichte einer nationalen Wissenschaft*. Stuttgart: Frommann.
- Gries, Peter Hays. 2004. *China's New Nationalism: Pride, Politics, and Diplomacy*. Berkeley itn.: University of California Press.
- Hanyu dacidian bianji weiyuanhui* 漢語大辭典編輯委員會. (1990) 1995. *Hanyu dacidian* 漢語大辭典. Šanghaj: Hanyu dacidian chubanshe.
- Harrison, Henrietta. 2001. *China: Inventing the Nation*. London: Arnold.
- Hermand, Jost. 1994. *Geschichte der Germanistik*. Reinbek b. Hamburg: Rowohlt.
- Hobsbawm, Eric. 1983. »Introduction.« V *The Invention of Tradition*, uredila Eric Hobsbawm in Stewart Granger, 1–14. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hon, Tze-ki. 2003. »National Essence, National Learning, and Culture: Historical Writings in Guocui xuebao, Xueheng and Guoxue jikan.« *Historiography East & West* 1 (2): 242–86.
- Hon, Tze-ki, in Robert J. Culp, ur. 2007. *The Politics of Historical Production in Late Qing and Republican China*. Leiden: Brill. Privzeto 20. februarja 2015. http://www.guoxue.com/?page_id=2, <http://www.guoxue.com/master/lyzh/lyzh.htm>.
- Huang, Jie 黃節. 1905. »Huangshi zongxu 黃史總序.« *Guocui xuebao* 國粹學報 1: 1–4.
- Huang, Philip. 1972. *Liang Ch'i-ch'ao and Modern Chinese Liberalism*. Seattle in London: University of Washington Press.
- Kogelschatz, Hermann. 1986. *Wang Kuo-wei und Schopenhauer. Eine philosophische Begegnung*. Wiesbaden: Franz Steiner.
- Kohn, Hans. 1962. *Die Idee des Nationalismus*. Frankfurt a. Main: S. Fischer Verlag.

- Kühner, Hans. 2006. »Vom 'Gelben Kaiser' und der 'Neuen Zeit'. Die Anfänge des chinesischen Nationalismus.« V *Das Reich der Mitte – in Mitte. Studien Berliner Sinologen*, uredil Florian Reiter, 11–29. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Laitinen, Kanko. 1990. *Chinese Nationalism in the Late Qing Dynasty. Zhang Binglin as Anti-Manchu Propagandist*. London: Curzon Press.
- Liu, Dong. 2011. »National Learning (Guoxue): Six Perspectives and Six Definitions.« *China Perspectives* 1: 46–54. Privzeto 20. februarja 2015. <http://chinaperspectives.revues.org/5380>.
- Liu, Lydia H. 1995. *Translingual Practice. Literature, National Culture and Translated Modernity China 1900–1937*. Stanford: Stanford University Press.
- Liu, Yizheng 柳詒徵. (1947) 1996. *Zhongguo wenhuashi* 中國文化史. Šanghaj: Dongfang chuban zhongxin.
- Lu, Xun 鲁迅. (1937) 1987. »Guanyu Zhang Taiyan xiansheng er san shi 關於章太炎先生二三事..« *Lu Xun quanji* 鲁迅全集 6: 545–51. Peking: Renmin wenxue chubanshe.
- Lutz, Heinrich. 1987. »Rankes bayerische Politik – Nationale und weltgeschichtliche Perspektiven.« V *Schriften des Historischen Kollegs München 3, Leopold von Ranke, Vorträge anlässlich seines 100. Todestages*, uredil Horst Fuhrmann, 11–30. München: Stiftung Historisches Kolleg.
- Makeham, John, ur. 2003. *New Confucianism: A Critical Examination*. New York: Palgrave.
- . 2011. »The Revival of Guoxue. Historical Antecedents and Contemporary Aspirations.« *China Perspectives* 1: 14–21. Privzeto 20. februarja 2015. <http://chinaperspectives.revues.org/5372>.
- Mei, Guangdi 梅光迪. 1922. »Ping tichang xin wenhuazhe 評提倡新文化者.« *Xueheng* 學衡 1: n. p.
- Mittag, Achim. 1993. »Change in Shijing Exegesis: Some Notes on the Rediscovery of the Musical Aspects of the 'Odes' in the Song Period.« *T'oung Pao* 1 (29): 197–224.
- Müller, Gotelind. 2001. *China, Kropotkin und der Anarchismus. Eine Kulturbewegung im China des frühen 20. Jahrhunderts unter dem Einfluß des Westens und japanischer Vorbilder*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Nienhauser, William H., ur. 1994. *The Grand Scribe's Records*, Vol 1. Bloomington: Indiana University Press.
- Rankin, Mary Backus. 1971. *Early Chinese Revolutionaries: Radical Intellectuals in Shanghai and Chekiang, 1902–1911*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Roetz, Heiner. 1992. *Die chinesische Ethik der Achsenzeit. Eine Rekonstruktion unter dem Aspekt des Durchbruchs zu postkonventionellem Denken*. Frankfurt a. M.: Suhrkamp.

- Schneider, Axel. 2001. »Bridging the Gap: Attempts at Constructing a 'New' Historical-Cultural Identity in the People's Republic of China.« *East Asian History* 22: 129–44.
- Schneider, Laurence A. 1976. »National Essence and the New Intelligentsia.« V *The Limits of Change. Conservative Alternatives in Republican China*, uredila Charlotte Furth, 57–89. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Tang, Xiaobing. 1996. *Global Space and the Nationalist Discourse of Modernity: The Historical Thinking of Liang Qichao*. Stanford: Stanford University Press.
- Tang, Zhijun 湯志鈞. 1997. »'Guoxue gailun' daodu, 國學概論'導讀.« *Zhang*: 1–19.
- Weber, Ralph. 2011: »Konfuzianische Selbstkultivierung als Philosophem und Politikum.« *Polylog* 26: 19–42.
- Wong, Young-tsu. 1989. *Search for Modern Nationalism. Zhang Binglin and Revolutionary China 1869–1936*. Hongkong: Oxford University Press.
- Xinhua News Agency. 2010. »Guoxue Cultural Festival Promotes National Learning.« Privzeto 20. februarja 2015. http://china.org.cn/learning_chinese/news/2010-08/11/content_20684718.htm.
- Xue ren bu. *Guoxue dashi*. 2015. »Liu Yizheng.« Privzeto 20. februarja 2015. <http://www.guoxue.com/master/lyzh/lyzh.htm>.
- Yong, Rong 永瑤 et al. (1965) 1987. *Siku quanshu zongmu* 四庫全書總目. Peking: Zhonghua shuju.
- Yü, Ying-Shih. 1987. »Changing Conceptions of National History in Twentieth Century China.« V *Conceptions of National History. Proceedings of Nobel Symposium 78*, uredili Erik Lönnroth et al., 155–74. Berlin: De Gruyter.
- Zarrow, Peter. 2007. »The New Schools and National Identity: Chinese History Textbooks in the Late Qing.« V *The Politics of Historical Production in Late Qing and Republican China*, uredila Tze-ki Hon in Robert J. Culp, 21–54. Leiden: Brill.
- Zhang, Taiyan 章太炎 (pseudonim: Guoxue jiangxihui faqiren 國學講習會發起人). 1906. »Guoxue jiangxihui xu 國學講習會序.« *Minbao* 民報 7: 124–30.
- . (1922) 1997. *Guoxue gailun* 國學概論. Šanghai: Shanghai guji chubanshe.
- Zhao, Suisheng. 1997. »Greatness and Nationalist Writing in the 1990s.« *China Quarterly* 152: 725–45.
- Zheng, Shiqu. 1997. *Wan Qing guocui pai: Wenhua sixiang yanjiu* 晚清國粹派: 文化思想研究. Peking: Beijing shida chubanshe.
- »Zhongguoshehuikexueyuan jiaoshou Yu Dunkang zuoke xinlang tan guoxue yuantou 中國社會科學院教授余敦康做客新浪談國學源頭.« 2006. Privzeto 20. februarja 2015. <http://blog.sina.com.cn/lm/8/2006/0825/5997.html>.